

L'ABAT BERNAT GARRICH I EL MERAVELLÓS CRISTALL DE SANT VALENTÍ

ALBERT VIRELLA I BLODA

L'odisea de fra Bernat Garrich, que, després de fugir dels invasors francesos per tot el nord peninsular, torna a la terra catalana, als cenobis de Montserrat i de Sant Benet de Bages, es troba en aquest darrer monestir, del qual fou Abat Mitrat, la preciosa relíquia del cristall de Sant Valentí, la qual, sense esperar-ho, el portà al Palau Reial, a aquella fabulosa «Cort de les Meravelles» del temps de la reina Isabel II.

L'ABAT BERNAT GARRICH I EL MERAVELLÓS CRISTALL DE SANT VALENTÍ

A l'amic Manuel Bofarull i Terrades, inductor d'aquest treball de recerca, molt amistosament.

ELS GARRICH

Ni ara ni antigament el cognom Garrich ha estat massa difús per les terres del Principat. És pel darrer terç del segle XVII quan féu aparició a la llavors dita Vilanova de Cubelles en la persona de Salvador Garrich, fill il·legítim i natural de Rafel Garrich, de Vallbona (suposem de Vallbona d'Anoia, on al fogatge de 1553, reportat per Josep Iglésies, s'hi troben els noms d'Antoni Garich i Nicolau Garich, amb erra) i d'Eulàlia, el qual, en testament fet l'any 1701, feia seu hereu universal altre Salvador, fill seu, i, en segon i tercer lloc, els seus fills Joan i Pau, el darrer capellà, no oblidant de fer algunes deixes en diners als PP. Caputxins de Vilanova, als PP. de Sant Francesc de Vilafranca i al monestir i convent de Sant Ramon de Penyafort. En un altre testament, es deia botiguer de draps, professió que seguiren els seus fills Salvador i Joan.

Mort el pare l'any 1710 el fill era ja vidu de Maria Valls, i es casà el 1711 amb Maria Ferret, vídua de Lluís Roig. El patronímic Salvador es repeteix, de manera que un Salvador Garrich matriculat de marina i resident al Palmerar (la Geltrú) el 1728 servia «a ponent» amb els vaixells del Rei i, més tard, l'any 1776, moria en mar i fou soterrat a Peníscola.

Joan Garrich, del carrer de l'Església, seguí el seu comerç de roba i es casà amb Margarida Llanussa, fou jurat de mà 3^a l'any 1712 i passat a mà 2^a l'any següent, essent lloat per la tasca feta per l'aquarterament dels soldats. Per l'agost del 1714, però, el trobem col·laborant amb el Marquès de Lede, de grat o per força, a fi de pal·liar els danys ja causats a la vila. De totes maneres, els Garrich demostren ser poc proclius a l'ostentació de càrrecs públics. Pel cas, un Joan Garrich (de la 3ª generació) es diu negociant i es casava l'any 1729 amb Maria Samà i Posas. En altres documents era «mestre de minyons». La genealogia es multiplica i les professions van diversificant-se: així, Pau Garrich i Llanussa, fill del botiguer Joan Garrich i de Margarida, es casà amb Rita Mariner, filla de l'apotecari Josep Mariner i Pau —com son sogre—, també tingué botiga de farmàcia oberta a la plaça Llarga. Un germà, Anton Garrich i Llanussa, vestiria l'hàbit dels caputxins l'any 1719, i prendria el nom de fra Bernardí de Vilanova. Morí el 1740.

El mateix any naixia Benet Garrich i Mariner, home de gran longevitat (morí als 94 anys), continuà la professió del pare i es casà amb Josefa Freixa, de Vilafranca del Penedès, senyora que tenia a la família el doctor Ramon Freixa, prevere beneficiat a Vilafranca, i Josep Freixas, també de Vilafranca, familiar del Sant Ofici. Tingué nombrosa descendència, recordem entre ells Josep Anton, Marià, Rita, Pau, Benet i Ramon. El cap de brot de la família seria Ramon, el qual, després d'haver estudiat humanitats i filosofia al col·legi barceloní de Betlem fins a l'ocupació francesa de la ciutat, tornà cuita-corrents a Vilanova. Fou aleshores que, per preservar-lo del reclutament forçós que es practicava, l'envià ben recomanat a l'Havana, on arribà a les darreries del 1811, quan ja tenia 17 anys. Treballà a la gran casa comercial de «Drake i Cia», al carrer del «Baratillo» de l'Havana, i assolí una bona posició que li permeté casar-se amb una rica senyoreta de la família Allo. Confeccionà el primer Balanç Comercial de l'illa de Cuba l'any 1831. Aquest treball, continuat en anys successius, és cert que li valgué grans elogis, però és que els lloers no foren per a ell, sinó per al seu superior, Claudio Martínez de Pinillos, intendent general de Cuba, i titulat «conde de Villanueva» des de l'any 1825. Un fill de Ramon Garrich, Jordi Garrich i Allo, seguí la carrera militar i assolí el grau de general d'Estat Major, pels mèrits contrets en la lluita contra els «insurrectes».

JOSEP ANTON GARRICH I FREIXAS (fra Bernat Garrich)

Germà de Ramon Garrich, nasqué el 27 de maig de 1786, a la casa de l'apotecari Benet Garrich, i fou batejat a la parròquia de Sant Antoni. Estudià gramàtica i retòrica a Vilanova mateix i el 14 d'agost de 1802 fou portat al monestir de Montserrat. Un any més tard vestia l'hàbit monacal i prenia el nom de Bernat Garrich. Del 1804 al 1807 estudià filosofia al monestir benedictí d'Irache, prop d'Estella, a l'antic regne de Navarra. De tradició mil·lenària, junt al vell cenobi hi havia un hospital de peregrins, que servia per als que anaven de penitència al sepulcre de Sant Jaume de Galícia. De fet, la tradició diu que, antigament, el camí de Santiago anava de Puente-la-Reina a Irache sense passar per Estella. El monestir s'engrandí i conserva un gran absis, considerat com un dels millors exemplars del romànic espanyol. El monestir en si és de transició del romànic al gòtic amb aportacions posteriors renaixentistes i barroques. Si no fos que les temperatures a l'hivern poden ser extremadament baixes, hom podria dir que Irache fou un bon redós per a l'època d'estudiant de fra Benet.

Però tot ve dia que s'acaba. Els constants moviments de tropes, en gran part vingudes de França, i la inestabilitat de la corona d'Espanya coincidiren amb la sortida de fra Benet de Navarra, el portaren a Galícia, amb un entremig de sojorn a Salamanca, i passà al monestir de San Esteban de Rivas de Sil, un altre cenobi benedictí imponent per la seva grandesa, per la seva situació a la vora de l'aurífic Sil, el paisatge vorejat de castanyers i la tradició mil·lenària dels nou bisbes del segle X que renunciaren als respectius setials per fer vida d'anacoretas a l'eremiteri de Sant Esteve. Lloc de placidesa sense més brujit que la remor cristallina de les aigües saltironejadores i el melodiós refilar dels rossinyols. I, sobretot, calma, recolliment, beatitud que a fra Benet li seria propícia per orar, meditar i fer volar l'esperit fins molt més enllà dels alterosos penyals que marquen el camí del riu. Però aquella calma fou efímera. Aviat seria acoltellada pel terrabastall de la guerra que no afranquiria dels seus horrors la mansueta Galícia. Des del 1808 al 1812 les terres gallegues foren trepitjades, depredades i sacrificades per les tropes franceses, espanyoles, angleses i portugueses. Corrent mil perills i confiant més en l'ajuda de Déu que en cap altra cosa, fra Benet Garrich aconseguí deixar Galícia i, per mar, retornava a Catalunya l'any 1810. Però les coses al Principat no eren pas millors que a Galícia. El monestir

La Reina Isabel II segons un gravat publicat a l'obra Isabel II. Reina de España de Pedro de Répide.

*La Reina Isabel II amb el ministre d'Ultramar Carlos Marfori, amb el qual
va mantenir unes estretes relacions (gravat publicat a l'obra Isabel II.
Reina de España de Pedro de Répide.*

de Montserrat, malgrat la dificultat de la seva expugnació, no era pas invulnerable i la seva preeminència el feia un objectiu cobejat per l'exèrcit imperial. El fet d'haver donat estatge a la Junta Superior de Catalunya quan el bloqueig de Tarragona esperonà el mariscal Suchet a emprendre-se-les contra el venerat monestir. Havent destruït i ocupat Tarragona i buidat de diners i queviures Vilanova, Sitges i Vilafranca el 25 de juliol, vencent una resistència simbòlica, els imperials van entrar al monestir i els seus coratjosos defensors, molt inferiors en nombre, van poder salvar-se sortint per la banda de Monistrol, per viaranyes que sols ells i els frares coneixien. Suchet deixà una guarnició a Montserrat, la qual hi va romandre fins a l'11 d'octubre, que destruï tota les fortificacions manades fer per la Junta Superior i s'apoderà del tresor que s'havia abandonat en la precipitada fuga.

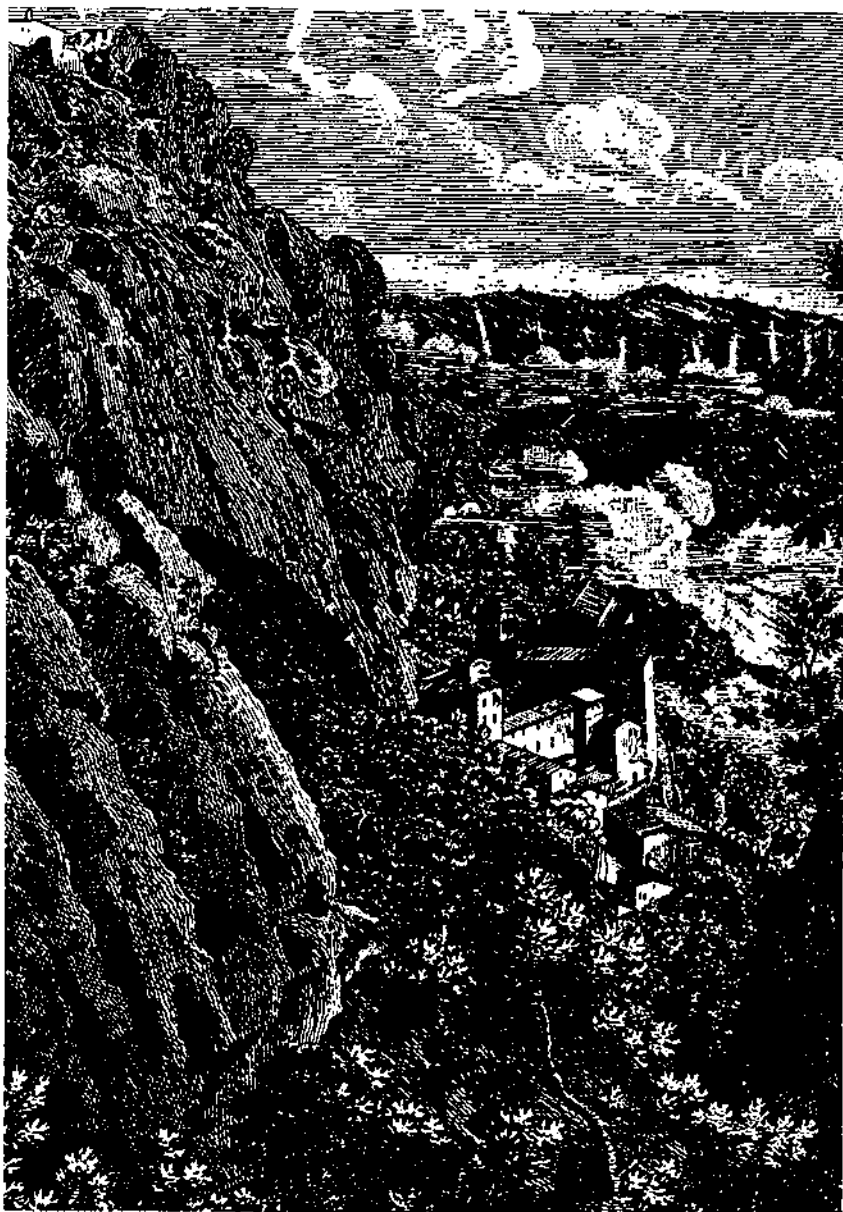
Més endavant l'exèrcit espanyol insistí en la fortificació de Montserrat, i encarregà les obres al coronel anglès Eduard Green. L'obstinació a fortificar el monestir féu que el general francès Maurici Mathieu, governador de Barcelona, fes una sortida per destruir aquelles fortificacions, i arribà al seu objectiu el 28 de juliol. Després d'una lluita desigual, com sempre, el coronel Green i les forces anglo-catalanes de la guarnició es van rendir als francesos. Assenyala Isidre Clopas que els setze monjos i dos ermitans que romanien al monestir es van escapolir a temps, i portaren amb ells la venerada imatge de la Moreneta. Els francesos, abans d'abandonar el monestir, situaren cinc fornells ben carregats de pólvora, que feren esclatar amb un horrorós estrèpit, i deixaren la Santa Casa convertida en un munt de ruïnes i del tot abandonada.

SANT BENET DE BAGES

Destruït el gran Cenobi, els frares es van haver de distribuir en les diverses dependències que arreu tenia l'Orde de Sant Benet, o bé refugiar-se en cases particulars en espera de millors temps.

Com és sabut, l'any 1814, Bonaparte, en veure molt malparada la seva situació militar, optà per alliberar el rei Ferran VII, el qual, el 24 de febrer, era lliurat pel mariscal Suchet al general Copons i es situaren ambdós exèrcits a una i altra riba del riu Fluvià. La guerra, però, formalment acabà quan el duc de Wellington i el mariscal Suchet, el 19

El cenobi de Montserrat on fra Bernat Garrich va passar alguns anys de la seva vida (gravat d'Alexandre Laborde, 1804).

d'abril, signaren a Tolosa un tractat de suspensió de les hostilitats entre els exèrcits que ambdós comanaven.

És aleshores —restablerta la pau— quan surt de nou a la palestra fra Bernat Garrich, del qual res en sabem des de la seva accidentada sortida de Galícia. El 10 de setembre de 1814 és nomenat vicari de Castellfollit. Es tracta de Castellfollit del Boix, també conegut per Castellfollit de Bages, lloc situat entre Manresa i Igualada, si bé encara dins de la comarca del Bages, on per antigues donacions tenia masos el monestir de Sant Benet, amb patronat sobre l'església de Sant Pere, de la qual Fra Garrich fou nomenat vicari. Sembla que les penalitats dels quatre darrers anys l'havien afeixugat bastant, ja que l'any 1815 li foren concedits dos mesos de repòs i 15 dies més l'any 1817, segons Josep Mre Armesto, «para salir de la parroquia y descansar de las fatigas de la cuaresma». Passà encara un any més a la vicaria de Castellfollit, fins que al juny de 1818 era rellevat i portat a Montserrat, monestir que, amb penes i treballs, s'anava refent de les passades tragèdies, i on exercí de sacristà i fou elegit prior del Monestir l'any 1819.

L'any 1820 s'esdevindria la proclamació de la Constitució que Ferran VII havia abolit sis anys abans. L'any 1822 al Principat sorgien per arreu partides Reialistes que campaven pels seus respectes. Com sia que en algunes partides, s'hi veien barrejades algunes persones del clergat, sobretot del regular, la malfiança pública feia sospitosos els monestirs i convents, indiscriminadament. Les sospites, o denúncies, no feren excepció del monestir de Montserrat, i així fou que (seguint la narració d'Armesto i Miró) el dia 31 d'agost del 1822, una companyia de soldats es presentà al Monestir i foren enduts presos el prior Bernat Garrich, els pares Llampuig i Brujons i l'ermità Sambola; els portaren el mateix dia a Barcelona, a la presó de Canaletes i, poc després, a la Torre de la Ciutadella, i acusaren el prior de tenir contacte amb els facinerosos i que ells els dirigia. La causa fou vista el 14 d'agost de 1823, sense que es poguessin provar les acusacions, però, així i tot, el pare Garrich fou retornat a la presó. Tampoc la Moreneta no es lliurà d'anar a Barcelona, on arribà triomfalment el dia 6 de gener del 1823. La seva sortida del monestir tant es va deure a la por que fos destruïda per escamots extremistes com perquè els reialistes no en fessin l'enssenya i la capitana de la seva rebel·lió. La revolta realista se salvà per l'ajut exterior amb el pas del Pirineu per les forces franceses comanades per Moncey, al qual s'integraren els reialistes espanyols. Aplegats i sense cap resistència,

Detall d'una tela estampada datada de l'any 1860, en la qual es veuen: la reina lluint un gran mirinyac en plena voga aleshores, el rei consort Francesc d'Assís i el petit príncep d'Astúries, el futur Alfons XII, amb gairebé tres anys (Museu d'Història de la Ciutat-Barcelona).

entraren a Vilanova i la Geltrú el 4 d'agost en nombre de 3.000. Moncey s'allotjà a la casa Papiol i Sarsfield a can Coloma, a la plaça de Sant Pere. El 4 de novembre entraren a Barcelona. Aviat tornarien a Montserrat el prior Bernat Garrich i l'enyerada Moreneta.

Poc durà l'estada de fra Garrich a Montserrat, el just per fer un sermó de benvinguda a la imatge de la Verge Bruna que afiançava el concepte d'un bon i erudit orador sagrat. Bernat Garrich tot seguit fou destinat al monestir de Sant Benet de Bages, on exercí diversos càrrecs importants, el 1826 era prior del monestir i el 8 de setembre de 1828 l'abat de Montserrat li lliurà el nomenament d'abat de Sant Benet de Bages.

El cenobi de Bages, situat a 2 km a SE de Manresa, és d'una respectable antiguitat. La seva fundació és atribuïda als esposos Sal·la i Ricarda. Sal·la ja havia anat l'any 951 a Roma a sotmetre a la Santa Seu la fundació pagant un tribut anual. Tornà de Roma amb les relíquies de Sant Valentí, que seria el copatró del monestir. El primer abat, Abbó, és de l'any 960, malgrat que l'acta de Consagració sia datada a l'11 de desembre de l'any 972, regnant Lotari, en temps de «Borrelli Ducis Goticae» i en el primer any després de la naixença del seu fill Raimon. És, per tant, com abadia, molt anterior a la de Montserrat, que, si bé des del segle XI era un priorat dependent de Ripoll, no fou abadiat fins a l'any 1409.

Llarga fou la llista de l'abadiat de Bages, que dignament va cloure fra Bernat Garrich. Fou el 29 de juliol de 1835 quan arribà al cenobi la notícia dels luctuosos esdeveniments escaiguts a Barcelona el 25 d'aquell mes. Immediatament la commocionada comunitat s'apressà a deixar el monestir per evitar mals majors. Armesto ens diu que Garrich d'antuvi emigrà a França, on va malviure un parell de mesos, fins a l'extrem d'haver de vendre's el bàcul abacial.

Retornat a Vilanova, encara assistí a la mort del seu pare Pau Garrich i Mariner, traspasat a la respectable edat de 96 anys.

EL CRISTALL DE SANT VALENTÍ

Entre les poquíssimes coses que es van salvar del tresor de Sant Benet de Bages, s'hi comptava el llegendari «cristall de Sant Valentí».

Conta el P. Fr. Jaume Villanueva, en el seu *Viaje literario a las iglesias de España*, tom VII, «Viage a la Iglesia de Vique - año 1806», p. 232, «Es tenido en gran devoción de toda la comarca, singularmente en los partos peligrosos. En cuyo caso llevan a las pacientes, y aun *dicen que alguna vez se llevó a la Corte* para las reinas, un globito de cristal que llaman de S. Valentín, de cuyo origen se cuenta que el santo apareció a una muger que lo invocaba, y tomando un puñado de agua se la entregó cristalizada». Cal remarcar que el Sant Valentí del segle X era el mateix que avui es té per «patró dels enamorats» i que de sempre ha tingut per data de la seva celebració el dia 14 de febrer, com ara. El patronatge dels enamorats es veu que s'estenia, també, a les enamorades que patien les conseqüències d'un enamorament massa profund.

Entre les afectades cal posar en primer lloc la reina que fou d'Espanya de 1833 al 1868 Isabel II, «la de los tristes destinos».

Les greus desavinences de la família reial que pel 1860 ja havien començat a transcendir fins al gran públic van donar lloc a nombroses caricatures satíriques publicades als periòdics i revistes de l'època.

La primera tristesa fou que li donessin per marit un seu cosí Francesc d'Assís de Borbon, persona que no tenia la menor tendència per a la procreació. Isabel se sentia descohortada en veure que la seva germana Lluïsa Fernanda, que s'havia casat el mateix dia que ella, ja tenia un parell de fills i ella cap. Eliminat per ineptitud el rei consort, no mancaren substituïts que volguessin provar sort. Amb poc encert assajaren generals, un mestre de música, un baix cantant i, res! Vingué providencialment el capità José Ruiz de Arana «cuya privanza aparecia con fuerza superior a la de sus antecesoras en el augusto agrado de la reina», segons comentari de Pedro de Répide, cronista de Madrid.

I així fou que la reina, després de més de tres anys de casament, va tenir la joia de trobar-se en «estat de bona esperança». El part, primer de la sèrie, s'esdevingué l'11 de juliol de 1850. Era un nen i, com l'avi, es diria Fernando. Mes no pogué ser. El noieta «nació con síntomas de asfixia y apenas pudo recibir el agua de socorro».

No era cas per desanimar-se. El «pollo Arana» seguia privant a Palau i no trigà molt a saber-se que Isabel tornava a estar encinta. Els dolors del part començaren a l'hora baixa del 19 de desembre. Amb molta dificultat, ja de matinada nasqué una noia. El general Cataños, duc de Bailén, faceciós, va dir «mala noche y parir hembra». Femella o no, la nena fou batejada amb els noms d'Isabel Francisca i, per uns anys, fou tinguda per princesa d'Astúries.

El tercer part, el 5 de gener de 1854, portà al món una noia més: Maria Cristina. Morí el dia 7, possiblement de fred.

Escarmentada de parts tan difícils i tan mal succeïts, hom determinà que «habiendo llegado a oídos de S.M. los buenos efectos obrados en alguna de sus antepasadas por el cristal de San Valentín quiso que se averiguase su paradero...» En saber-se que el miraculós cristall de Sant Valentí era en poder de fra Garrich resident a Vilanova i la Geltrú, fou nomenat de Reial Ordre el coronel Camil Francisco de Batlle, el qual arribà a Vilanova a les darreries de setembre de 1857, passant un rebut signat de l'estimable relíquia que el darrer abat de Sant Benet n'era dipositari. El resultat fou ben positiu, ja que el dia 28 de novembre de 1857, a un quart d'onze de la nit, nasqué de la reina Isabel un noieta que ostentà els primers noms d'Alfons Francesc i el títol de príncep d'Astúries, aquesta vegada amb la col·laboració d'Enric Puigmoltó i Mayans (1829-

Isabel II i Sor Patrocinio. La fotografia representa la reina en els seus darrers temps, dominada, segons sembla, per la influència pseudomística d'aquesta monja (fotografia publicada a Blanco y Negro el 14 de maig de 1904).

1900), arrogant oficial del cos d'Enginyers, que, pels seus mèrits, ascendí a general de brigada i se li concedí el vescomtat de Miranda.

La reina també volgué recompensar al cristall de Sant Valentí, i manà que se li fes una preciós relicari, que seria portat al seu dipositori, l'abat Garrich, pel mateix coronel Batlle que el va anar a cercar a Vilanova. Pel maig de 1860 torna a ésser reclamat el famós cristall, ara per via civil, ja que el governador de la província comissionà el vilanoví, oficial primer del govern de la província, Ramon Torrents i Ricart, advocat i escrivà que havia estat de l'Ajuntament de la vila pocs anys enrera. Aquesta vegada, però, Bernat Garrich, que ja tenia 73 anys, afirmà que es trobava prou bé com per viatjar fins a Madrid, i fou ell mateix qui lliuraria el relicari del cristall a les reials persones. Garrich i Torrents, plegats, feren el viatge a la Villa y Corte, foren rebuts en dues audiències particulars per SS. MM., que s'interessaren vivament per les coses de Catalunya i, particularment, les de Vilanova. Aquesta vegada el cristall era per a l'ús de la infanta Luisa Fernanda, casada amb Antoni, duc de Montpensier, cinquè fill del rei de França.

L'any 1861 és reclamat el preciós cristall, que deu ser a la Cort el dia primer de juny. De fet, el 4 de juny, naixia Maria del Pilar Berenguera, que moriria ben jove, a l'edat de 18 anys. Era el cinquè part d'Isabel II.

El portant del cristall, designat oficialment, fou el reverend Joan Sarro, que havia estat vicari de la parròquia de Sant Antoni.

Però els dies i les forces del darrer abat de Bages arribaren al seu límit, i així fou que la seva vida terrenal s'extingí el 8 d'agost de 1862. No sabem si el seu cristall de Sant Valentí fou a temps per assistir, el 22 de juny d'aquell any, al sisè part de la reina Isabel, que donà vida a Maria de la Pau Joana, que fou casada amb el príncep Lluís Ferran de Baviera.

De Garrich, l'historiador manresà en va dir: «... eran un predicador distingit i eloqüent, un religiós de pregons coneixements i un exemple de moralitat en tots els sentits». Creus i Coromines, al *Diario de Villanueva*, publicà un extens panegíric que insertà Coroleu a la seva *Historia de Villanueva y Geltrú*: «Una fe viva, una caridad ardiente, una piedad ilustrada, una prudencia exquisita y una humildad evangélica eran dotes que brillaban en el digno sacerdote cuya pérdida deploramos, acreditadas constantemente en los largos años de su honrosa carrera. Un trato amable, una inagotable bondad, una solicitud incansable en favor de

todos los que algun servicio impetraban de él... Para él no había grandes ni pequeños; a todos trataba por igual, a todos servía, a todos apreciaba asimismo, y por todos se halla siempre dispuesto a sacrificar su reposo, su tranquilidad y hasta su debilitada salud.» (J. Coroleu, *Historia de Villanueva y Geltrú*, pàgs. 298 i 299).

Bernat Garrich, en son testament, deixava el cristall de Sant Valentí al bisbe de Vic, Mons. Joan Josep Castanyer i Ribas (1858-1865).

De fet, amb la mort de l'abat Garrich, se'ns acaben les informacions collides sobre aquest cristall i no hi ha dades si seguí fent més viatges a Madrid, on Isabel II encara donà a llum a Maria de la Concepció, Maria Eulàlia i a l'infant Francesc d'Assís Leopold, que fou el darrer i no tingué ni un mes de vida. El cert és que l'orgia descordada de la reial *cort de les maravelles* continuà el seu desori, sense que capellans, frares i monges, militars i paisans, «camarilles» de la reina i del rei consort, guarans i favorits, fossin capaços d'aturar aquella moguda desenfrenada que ni la revolució del 1868 acabà del tot. Es limità a transferir-la a la veïna França...